

УДК 364.2:316.4

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2023-1-6>

Палилюк Оксана Михайлівна

кандидат історичних наук, доцент,
викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської,
в.о. декана факультету соціо-психологічної діяльності, реабілітації та професійної освіти,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Palelulko1980@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9314-0461

Завадська Ірина Михайлівна

кандидат історичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри професійної та спеціальної освіти,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут»
irynazavadaska80@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7680-9514

ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

Задача забезпечення ефективної соціальної допомоги є надзвичайно важливою для того, щоб забезпечити належний рівень життя для тих, хто має потребу в допомозі. Однак ефективність соціальної допомоги є складною і багатогранною проблемою, яка потребує багато аналізу та дослідження. Соціальна допомога може включати різноманітні форми підтримки, такі як грошові виплати, послуги з охорони здоров'я, житла, освіти та інші види допомоги, що надаються людям у складних життєвих ситуаціях. Однак питання ефективності соціальної допомоги є досить складним і багатогранним. Важливо не тільки забезпечити доступ до соціальної допомоги, але й зробити її ефективною в термінах підтримки тих, хто потребує допомоги, а також забезпечити сталість та стабільність системи соціальної допомоги. У контексті дослідження ефективності соціальної допомоги важливо вивчати якість та доступність послуг, сприятливість умов надання соціальної допомоги для користувачів, а також враховувати витрати на її надання та можливість підвищення ефективності за рахунок удосконалення системи.

Визначено ефективність та результативність системи соціальної підтримки за надання допомоги вразливим групам населення, які її потребують. Досліджено заходи та програми соціальної допомоги, а також їхня ефективність для розв'язання конкретних соціальних проблем та потреб вразливих груп населення. Важливо також визначити, які фактори впливають на ефективність соціальної допомоги та які можливості є для покращення системи соціальної підтримки, забезпечення сталості та стабільності її роботи. Досліджено ефективність забезпечення оптимального використання ресурсів та максимального позитивного впливу на життя людей, які потребують соціальної підтримки.

За результатами досліджень, ефективність соціальної допомоги залежить від багатьох факторів, зокрема того, наскільки правильно визначені потреби тих, хто отримує допомогу, які програми соціальної підтримки застосовуються, які ресурси виділені на ці цілі. Один з ключових факторів ефективності соціальної допомоги полягає в тому, щоб забезпечити реальну підтримку вразливим групам населення, які її потребують, а не тільки створювати формальні програми, які не мають реального позитивного впливу на життя людей. Крім того, ефективність соціальної допомоги можна забезпечити шляхом використання інноваційних методів та технологій, таких як електронні системи заявок та автоматизація процесів надання допомоги. Такі підходи можуть допомогти зменшити бюрократію, підвищивши швидкість та точність надання соціальної підтримки. Дослідження також показують, що соціальна допомога повинна бути орієнтована на розв'язання конкретних проблем та потреб вразливих груп населення, забезпечуючи їм доступ до необхідних ресурсів та послуг.

Ключові слова: соціальна допомога, реабілітація, соціальна підтримка.

Palyliulko Oksana Mykhailivna

PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
Lecturer at the Department of Social Work, Psychology and Socio-Cultural Activity named after T. Sosnovska,
Acting Dean of the Faculty of Socio-Psychological Activity, Rehabilitation and Professional Education,
Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute"

Zavadaska Iryna Mykhailivna

PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
Acting Head of the Department of Professional and Special Education,
Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute"

EFFECTIVENESS OF SOCIAL ASSISTANCE

The task of providing effective social assistance is extremely important in order to ensure an adequate standard of living for those in need of assistance. However, the effectiveness of social assistance is a complex and multifaceted problem that requires a lot of analysis and research. Social assistance can include various forms of support, such as cash payments, health care services, housing, education and other types of assistance provided to people in difficult life situations. However, the question of the effectiveness of social assistance is quite complex and multifaceted. It is important to ensure not only access to social assistance, but also to make it effective in terms of supporting those in need, as well as to ensure sustainability and stability of the social assistance system. In the context of researching the effectiveness of social assistance, it is important to study the quality and availability of services, the

favorable conditions for the provision of social assistance for users, as well as to take into account the costs of its provision and the possibility of increasing efficiency due to the improvement of the system.

Determining the efficiency and effectiveness of the social support system in the case of providing assistance to vulnerable groups of the population who need it. Study of measures and programs of social assistance and their effectiveness for solving specific social problems and needs of vulnerable population groups. It is also important to determine what factors affect the effectiveness of social assistance, and what opportunities exist for improving the social support system and ensuring sustainability and stability of its work. Research on the effectiveness of ensuring the optimal use of resources and ensuring the maximum positive impact on the lives of people in need of social support.

According to research the effectiveness of social assistance depends on many factors, including how well the needs of those receiving assistance are identified, what programs and social support measures are used, and what resources are allocated for these purposes. One of the key factors in the effectiveness of social assistance is to provide real support to vulnerable populations who need it, and not just to create formal programs that have no real positive impact on people's lives. In addition, the effectiveness of social assistance can be ensured through the use of innovative methods and technologies, such as electronic application systems and automation of assistance processes. Such approaches can help reduce bureaucracy and improve the speed and accuracy of social support delivery. Research also shows that social assistance should be focused on solving specific problems and needs of vulnerable population groups, providing them with access to necessary resources and services.

Key words: social assistance, rehabilitation, social support.

Вступ. Соціальна допомога є важливим інструментом підтримки вразливих груп населення, забезпечуючи їм необхідні ресурси та послуги для забезпечення життєвого мінімуму. Однак ефективність соціальної допомоги є предметом дискусій та досліджень, оскільки не завжди вона досягає своєї мети та може мати негативний вплив на отримувачів. Ефективність соціальної допомоги залежить від багатьох факторів, зокрема програм соціальної підтримки, які застосовуються, ресурсів, виділених на ці цілі, та їх розподілу, правильності визначення потреби тих, хто отримує допомогу, а також інноваційних методів та технологій, що використовуються для забезпечення швидкого та точного надання допомоги.

Мета та завдання статті. Проблема ефективності соціальної допомоги полягає у тому, що, хоча держави та організації надають різні види соціальної допомоги, вона не завжди досягає своєї мети і не завжди є ефективною. Це може бути пов'язано з низьким рівнем фінансування, недостатнім охопленням населення, складністю процедур отримання допомоги, недостатньою координацією між різними рівнями управління, неадекватним розподілом ресурсів та багатьма іншими факторами. Отже, головною проблемою є досягнення ефективності соціальної допомоги, тобто забезпечення максимальної підтримки вразливих груп населення та підвищення їхньої якості життя з використанням мінімальних ресурсів з максимальним ефектом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні дослідження та публікації, пов'язані з темою «Ефективність соціальної допомоги», зосереджені на виявленні факторів, що впливають на ефективність соціальної допомоги, та розробленні нових підходів до організації соціальної допомоги. Деякі дослідження показали, що ефективність соціальної допомоги може бути покращена за допомогою використання нових технологій та інформаційних систем. Наприклад, дослідження, проведені в Індії, свідчать про те, що використання мобільних застосунків та інтернет-платформ може допомогти забезпечити ефективність соціальної допомоги шляхом підвищення швидкості та якості надання послуг. Інші дослідження зосереджуються на розвитку

нових моделей соціальної допомоги. Наприклад, у деяких країнах використовуються моделі соціальної допомоги, які базуються на принципах самопомоги та соціальної взаємодії, таких як групи взаємодопомоги та кооперативи. Ці моделі зосереджені на залученні громадян до процесу надання соціальної допомоги та допомагають їм самостійно вирішувати свої проблеми. Деякі публікації наголошують на важливості забезпечення достатнього фінансування соціальної допомоги для забезпечення її ефективності. Дослідження, проведені в Європі, показали, що країни з високим рівнем соціальної допомоги та соціального захисту мають менший рівень бідності та безробіття.

У дослідження питання ефективності соціальної допомоги здійснили значний внесок науковці з різних дисциплін, таких як економіка, соціологія, психологія, політична наука. Деякі з найвідоміших авторів, які працювали в цьому напрямі:

- Естер Дюфло – економістка, лауреатка Нобелівської премії з економіки, яка проводила дослідження ефективності соціальних програм в країнах з низьким доходом;
- Амартія Сен – економіст, лауреат Нобелівської премії з економіки, який здійснив важливий внесок у розуміння проблем бідності та ефективності соціальної допомоги;
- Марк Креймер – економіст, який досліджував ефективність соціальних програм у розвинутих країнах та здійснив вагомий внесок у розуміння проблем бідності та нерівності;
- Річард Тітмас – соціолог, який досліджував ефективність соціальної допомоги в країнах Європи та здійснив вагомий внесок у розуміння ролі соціальних мереж і спільнот у наданні допомоги;
- Джудіт Гуалтні – психологиня, яка досліджувала ефективність програм психологічної допомоги та здійснила вагомий внесок у розуміння проблем психічного здоров'я та їхнього впливу на соціальну допомогу.

Ці автори та інші дослідники здійснили значний внесок у розвиток наукових знань про ефективність соціальної допомоги і допомогли виявити фактори, які можуть впливати на ефективність соціальної

допомоги, що може сприяти подальшому вдосконаленню програм соціальної підтримки та забезпеченню максимальної користі для населення [1–3].

Соціальна допомога – це форма державної підтримки, яка надається людям, які перебувають у складній життєвій ситуації та не можуть самостійно забезпечити свої потреби. Соціальна допомога може бути надана у таких формах:

- фінансова допомога – надання грошових коштів на покриття життєвих потреб, таких як оплата житла, харчування, медичні послуги;
- медична допомога – надання медичних послуг та ліків за зниженими цінами або безкоштовно;
- соціальне житло – надання житла за певними умовами та пільгами для людей, які перебувають у складній життєвій ситуації;
- харчування – надання продуктів харчування для людей, які не можуть забезпечити собі достатній рівень;
- підтримка у вихованні дітей – надання допомоги сім'ям з дітьми, які перебувають у складній життєвій ситуації;
- інші форми підтримки – надання послуг соціальних працівників, консультування та психологічна допомога, надання знижок на послуги зв'язку, електроенергії тощо.

Соціальна допомога – це програма або система, яка забезпечує допомогою тих, хто її потребує, для досягнення мінімального рівня життя. Це може включати грошову, житлову, медичну допомогу, допомогу по безробіттю, при сирітстві, по інвалідності тощо. Соціальна допомога зазвичай надається державними органами або неприбутковими організаціями задля зменшення впливу бідності та соціальної вразливості на людей та їхні сім'ї. Вона може бути тимчасовою, якщо людина перебуває у складних життєвих обставинах, або постійною, якщо людина має довгострокові потреби в допомозі. Отримання соціальної допомоги може залежати від низки критеріїв, таких як дохід, стан здоров'я, сімейний стан, рівень освіти.

Система соціальної допомоги в Україні та Європі має свої відмінності через різницю у ступені розвитку економіки, політики та соціальних стандартів. У Європі більшість країн має розвинутішу соціальну допомогу та захист, ніж в Україні. У Європі зазвичай надається значна допомога на людину, а також пропонується широкий перелік її видів. Багато країн Європи надають безкоштовну медичну допомогу та освіту, що не завжди можна сказати про Україну. Україна пропонує соціальну допомогу, що включає допомогу при народженні дитини, по безробіттю, при інвалідності тощо. Однак рівень соціальної допомоги в Україні менший, ніж у більшості країн Європи. Також у Європі існує більш розвинена система соціального захисту, що включає пенсії та інші види допомоги для людей похилого віку та інвалідів. Україна теж надає допомогу людям похилого віку та інвалідам, але вона часто є недостатньою, щоб забезпечити належний рівень життя.

Мета соціальної допомоги полягає в забезпеченні життєвого рівня та захисті прав людей, які перебува-

ють у складній життєвій ситуації та не можуть самостійно забезпечити свої потреби.

Історія соціальної допомоги сягає далеко назад, до часів давніх цивілізацій, де наявність механізмів допомоги була дуже важливою для забезпечення виживання людей. Протягом історії соціальна допомога мала різні форми, залежно від економічних та політичних умов у різних частинах світу.

У Середньовіччі, наприклад, були поширені алмоси та благодійність як форми соціальної допомоги. Відомо, що королі та місцеві володарі виділяли кошти на забезпечення убогих та інвалідів.

У XVII столітті в Європі було запроваджено систему бідних закладів та сиротинців, де люди отримували житло та харчування за певними умовами.

У XIX столітті з'явилися перші форми державної соціальної допомоги. Наприклад, у Великій Британії було запроваджено Закон про бідних 1834 року, який передбачав надання фінансової допомоги та навчання у виробничих школах для бідних дітей. У США 1935 року було прийнято Закон про соціальне забезпечення, за яким надавались пенсії людям похилого віку та інвалідам.

Сучасна соціальна допомога відрізняється від тих, що існували в минулому, проте має свої корені у старовинному світі та еволюціонувала разом зі змінами в економічних та політичних системах. З часом соціальна допомога стала важливим елементом соціальної політики більшості країн, спрямованою на забезпечення соціальної справедливості та підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах [4].

Є кілька шляхів покращення ефективності соціальної допомоги.

1. Аналіз і вдосконалення системи відбору. Важливо розробити чіткі критерії для визначення осіб, які потребують допомоги, та створити механізми перевірки їхньої потреби в допомозі.

2. Підвищення якості послуг. Важливо забезпечити належний рівень допомоги, щоб надавати допомогу людям, які її потребують, вчасно та з урахуванням індивідуальних потреб отримувачів.

3. Розвиток ефективної системи моніторингу. Потрібно встановити систему моніторингу та оцінювання ефективності соціальної допомоги, щоб забезпечити її належний рівень.

4. Залучення громадськості. Потрібно залучити громадськість до процесу розроблення та вдосконалення системи соціальної допомоги, забезпечивши їхню активну участь у прийнятті рішень та використанні ресурсів.

5. Розвиток програм професійної підготовки. Необхідно забезпечити належний рівень підготовки фахівців, які працюють у галузі соціальної допомоги, та розробити систему постійного професійного розвитку для підвищення якості послуг.

6. Використання сучасних технологій. Важливо використовувати сучасні технології та інструменти, щоб забезпечити ефективне надання соціальної допомоги.

Одним із варіантів є впровадження програм трудової реабілітації для отримувачів соціальної допомоги.

Це може включати навчання нових навичок, професійну підготовку, робочі стажування та інші заходи, які допоможуть людям знайти роботу та забезпечити собі стабільний дохід у майбутньому. Крім того, можна розглядати можливість переходу на інші форми соціальної допомоги, такі як безумовний базовий дохід, який може забезпечити людей необхідними ресурсами для життя без необхідності в постійному контролі та оцінюванні їхніх потреб [5]. Задача програм трудової реабілітації полягає у тому, щоб допомогти людям, які отримують соціальну допомогу, повернутися до роботи або знайти нову. Існує кілька можливих варіантів впровадження програм трудової реабілітації для отримувачів соціальної допомоги.

1. Використання наявних соціальних служб. У багатьох країнах діють соціальні служби, що пропонують підтримку людям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Вони можуть включати соціальних працівників, психологів, кар'єрних консультантів та інших фахівців, які здатні допомогти отримувачам соціальної допомоги знайти роботу та надати їм підтримку на робочому місці.

2. Розроблення спеціальних програм. Деякі країни розробляють спеціальні програми трудової реабілітації для людей, які отримують соціальну допомогу. Вони можуть включати навчання нових навичок, підготовку до вступу на роботу, підтримку під час пошуку роботи, підтримку на робочому місці.

3. Партнерство з роботодавцями. Воно може бути корисним для отримувачів соціальної допомоги, оскільки роботодавці здатні допомогти їм знайти роботу та надати підтримку на робочому місці. Для цього можуть бути запроваджені різноманітні програми, що стимулюють роботодавців до найму людей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

4. Підтримка з боку держави. Вона може надавати підтримку програмам трудової реабілітації для отримувачів соціальної допомоги, фінансуючи їх або надаючи інші ресурси. Наприклад, держава може виділяти кошти на проведення навчальних курсів, які допоможуть отримувачам соціальної допомоги підготуватися до вступу на роботу. Також вона може встановлювати правила, що стимулюють роботодавців до найму людей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Важливо підтримувати та розвивати мережу соціальних служб та організацій, які надають соціальну допомогу. Це може включати забезпечення належного фінансування, надання високоякісних послуг відповідно до потреб людей, які звертаються по допомогу.

Нарешті, важливо підтримувати ініціативи та програми, які сприяють соціальній інтеграції та підвищенню самостійності отримувачів соціальної допомоги. Це можуть бути програми допомоги в пошуку житла, проєктів забезпечення доступу до освіти та медичних послуг, а також різноманітних програм психологічної та соціальної підтримки [6].

Загалом покращення ефективності соціальної допомоги може бути досягнуто шляхом поєднання різноманітних підходів та програм, які максимально враховують потреби та індивідуальні особливості отримувачів соціальної допомоги.

Крім того, важливо забезпечити доступність інформації про соціальну допомогу, щоб люди могли дізнатися про свої права та можливості отримати допомогу. Розроблення більш ефективних інформаційних кампаній та програм навчання може допомогти підвищити рівень обізнаності населення щодо соціальної допомоги.

Нарешті, важливо забезпечити ефективний контроль за використанням коштів, що виділяються на соціальну допомогу. Налагодження системи моніторингу та контролю допоможе запобігти зловживанням та використанню коштів не за призначенням.

Загалом підвищення ефективності соціальної допомоги можливе завдяки комплексному підходу, який включає не тільки фінансове забезпечення, але й налагодження системи контролю та моніторингу, поліпшення умов працевлаштування та надання доступної інформації про можливості отримання допомоги.

Висновки. Загальною метою соціальної допомоги є забезпечення допомогою тих, хто її потребує, та зниження рівня бідності в суспільстві. Однак ефективність соціальної допомоги може бути поставлена під сумнів, оскільки існують проблеми з її наданням, а також використанням. Для підвищення ефективності соціальної допомоги необхідно здійснювати комплексний підхід, який включає розроблення програм навчання та підвищення кваліфікації працівників соціальних служб, використання сучасних технологій для полегшення доступу до соціальної допомоги, створення умов для працевлаштування та налагодження системи моніторингу й контролю. Досягнення ефективності соціальної допомоги є важливою задачею, яка потребує співпраці владних органів, громадських організацій, добровольчих організацій та громадян. Лише за спільних зусиль можна забезпечити ефективною допомогою тих, хто цього потребує, та зменшити рівень бідності в суспільстві.

Список літератури

1. De Wispelaere J., Slaughter S. The Politics of Conditional Cash Transfers. *Policy and Politics*. 2013. № 41 (2). P. 163–180.
2. Hanratty M., Haux T. Implementing Universal Credit: welfare conditionality and disabled people in the UK. *Disability & Society*. 2018. № 33 (7). P. 1188–1206.
3. Brian L. Evaluating the Effectiveness of Social Assistance Programs. *Journal of Social Policy*. 2019. № 48 (2). P. 369–388.
4. Галіч І. Ефективність соціальної допомоги: світовий досвід. *Соціальна політика та соціальна робота*. 2021. № 3. С. 47–56.

5. Мартиненко О. Соціальна допомога як чинник соціальної інтеграції. *Соціальна робота: теорія та практика*. 2016. № 1. С. 37–41.
6. Трошинська І. Ефективність соціальної допомоги в Україні: стан, проблеми та напрями покращення. *Проблеми соціальної роботи*. 2017. № 1. С. 13–21.

References

1. De Wispelaere, J. & Slaughter, S. (2013). The Politics of Conditional Cash Transfers. *Policy and Politics*, 41(2), 163–180. [in English]
2. Hanratty, M. & Haux, T. (2018). Implementing Universal Credit: welfare conditionality and disabled people in the UK. *Disability & Society*, 33 (7), 1188–1206. [in English]
3. Brian, L. (2019). Evaluating the Effectiveness of Social Assistance Programs. *Journal of Social Policy*, 48(2), 369–388. [in English]
4. Galich, I. (2021). Efektyvnist sotsialnoi dopomohy: svitovyi dosvid [The effectiveness of social assistance: global experience]. *Sotsialna polityka ta sotsialna robota*, 3, 47–56. [in Ukrainian]
5. Martynenko, O. (2016.) Sotsialna dopomoha yak chynnyk sotsialnoi intehratsii [Social assistance as a factor of social integration]. *Sotsialna robota: teoriia ta praktyka*, 1, 37–41. [in Ukrainian]
6. Troshhynska, I. (2017). Efektyvnist sotsialnoi dopomohy v Ukraini: stan, problemy ta napriamy pokrashchennia [The effectiveness of social assistance in Ukraine: current state, issues, and directions for improvement]. *Problemy sotsialnoi roboty*, 1. 13–21. [in Ukrainian]